

**PODSTAWY NORMATYWNE I KONCEPCYJNO-FUNKCJONALNE
TWORZENIA WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ**

**NORMATIVE, CONCEPT-RELATED AND FUNCTIONAL BASIS
FOR THE TERRITORIAL DEFENSE FORCES CREATION**

Michał Huzarski¹

INSTYTUT SYSTEMÓW BEZPIECZEŃSTWA I OBRONNOŚCI
WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA

Abstract: The article presents the conditions necessary for setting up of Territorial Defense Forces. The problem's description relates to experiences in this field, indicates a normative approach as well as analytical and project stipulating studies dealing with this type of forces, pointing-out its meaning within State Defense System. Additionally relations between the TDF problematic and the research subject have been shown, especially with regard to defense studies such as the art of war, within which the functioning of these forces is incorporated. The final part of the article presents the elements of organizational and functional concepts of TDF potential creation. Synthetic generalization as well as prognostic assessment have been comprised in the summary that also accented on related technical projects (equipment, armament).

Streszczenie: Artykuł przedstawia uwarunkowania tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT). Opis problemowy nawiązuje do doświadczeń w tym zakresie, wskazuje na postawy normatywne i prace analityczno-projektowe traktujące o tej formacji oraz określa jej znaczenie w Systemie Obronnym Państwa (SOP). Wskazane zostały też relacje problematyki WOT z przedmiotem badań, zwłaszcza dyscypliny nauk o obronności, a w niej ze sztuką wojenną, gdzie umiejscowione są działania tych wojsk. W części końcowej artykułu przedstawiono elementy koncepcji organizacyjno-funkcjonalnych tworzenia potencjału WOT. Uogólnienia syntetyczne i oceny prognostyczne zawarte zostały w podsumowaniu, w którym zaakcentowano związki z projektami technicznymi (sprzęt, uzbrojenie).

Keywords: defense studies, territorial defense, defense system, structure, military potential, purpose.

Słowa kluczowe: nauki o obronności, obrona terytorialna, system obronny, struktura, potencjał militarny, przeznaczenie.

¹ Michał Huzarski jest profesorem zwyczajnym w Instytucie Systemów Bezpieczeństwa i Obronności Wydziału Logistyki WAT; zainteresowania naukowe: teoria polemologii, problemy wojny i pokoju, przyczyny i zagrożenia wojenne, zagrożenia bezpieczeństwa państwa, strategie bezpieczeństwa narodowego RP; autor wielu publikacji książkowych i artykułów w tym zakresie.

Michał Huzarski is a full professor at the Institute of Security and Defence Systems the Faculty of Logistics WAT. Research interests: theory of polemology, the problems of war and peace, the causes and risks of war, risks the security of the State, the national security strategies; author of many books and articles in this area

Wstęp

W historii wojskowości polskiej po drugiej wojnie światowej, w okresach przed i po 1990 roku, pojawiały się różne projekty tworzenia specjalistycznych formacji militarnych przeznaczonych do obrony terytorium kraju². Nie wchodziły one do struktur wojsk operacyjnych, lecz przeważnie były dowiązane do jednostek administracyjnych kraju, skąd rekrutowano stany osobowe tych jednostek. Struktury, przeznaczenie, zadania i misje określane dla tych formacji były zróżnicowane. Prowadzono spory, zwłaszcza w zakresie ich umiejscowienia w strukturach Systemu Obronnego Państwa i relacji zadań terytorialnych do współdziałania z wojskami operacyjnymi.

Zasygnalizowana wyżej problematyka jest wystarczająco opisana w literaturze przedmiotu oraz w wyniku tworzonych opracowań w Katedrze Obrony Terytorialnej i Cywilnej, ówczesnej Akademii Obrony Narodowej, której pracownicy naukowo-dydaktyczni brali udział w opracowaniu Koncepcji Systemu Obrony Terytorialnej (1998). Wiele opracowań i publikacji pojawiło się w związku z wprowadzaniem projektu tworzenia Narodowych Sił Rezerwowych (NSR), który mimo wysiłków i zmian koncepcyjnych ich wykorzystywania nie został w pełni zrealizowany.

Zauważamy zatem, że obecnie wprowadzana koncepcja tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT) jest projektem zawierającym wiele nowych elementów, wynikających z aktualnych ocen w środowisku bezpieczeństwa. Jednak nie jest to pomysł całkowicie nowy, który przy swej oryginalności, może wykorzystywać zebrane dotychczas doświadczenia własne, ale także innych państw, które mają w tym zakresie określony dorobek, np. Szwajcaria, Wielka Brytania, USA czy też kraje skandynawskie.

Po upublicznieniu tego zamiaru w 2015 roku zauważamy duże zainteresowanie tym, w wielu zakresach nowym rozwiązaniem, bowiem dotychczas wojska terytorialne nie były kwalifikowane jako samodzielny rodzaj sił zbrojnych. Było to w pewnym sensie inspiracją do polemicznych dyskusji, począwszy od ocen na poziomie strategiczno-operacyjnym, kończąc na żołnierzu tej formacji. Oprócz projektów normatywnych, tworzonych przez dobrane zespoły specjalistów SZ RP, pojawiały się też stosowne publikacje i prowadzono wymianę poglądów w instytucjach i uczelniach wojskowych. Między innymi w Akademii Sztuki Wojennej zorganizowano 19 grudnia 2016 roku seminarium naukowe na temat: *Działania Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej w świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń*. Z dyskusji, z udziałem szerokiej reprezentacji kompetentnych specjalistów, w tym dowódcy WOT gen. bryg. Wiesława Kukuły, wnioskować można, że pojawia się nadal szereg problemów wymagających stosownych rozwiązań. Z powyższych wyjaśnień można wnioskować, że niniejszy artykuł jest jedną z publikacji wnoszących stosowne informacje normatywne i wartości teoretyczne, które mogą być wykorzystane w procesie realizacji

² Były to jednostki Obrony Terytorialnej Kraju (OTK) – przed 1990 rokiem; Wojska Obrony Terytorialnej, według koncepcji R. Szeremietiewa (lata 1998–2008); Narodowe Siły Rezerwowe (NSR), które miały do 2014 r. osiągnąć stan 20 tys. żołnierzy i stanowić wsparcie 100 tys. profesjonalnej armii zawodowej, głównie wojsk operacyjnych.

zamiarów projektu, tworzenia WOT. Po dokonanej identyfikacji problemu uznano, że wskazane jest wprowadzenie tego materiału do kolejnego numeru „Przeglądu Nauk o Obronności” wydawanego przez ISBiO WAT, celem zapoznania Czytelnika z istotą tworzonego piątego rodzaju Sił Zbrojnych RP. Przedstawiona problematyka mieści się w sztuce wojennej – specjalności nauk o obronności. Dotyczy ona kwestii postaw normatywnych, organizacyjno-strukturalnych i operacyjno-taktycznych, związanych z koncepcją tworzenia i funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej.

1. Uwarunkowania normatywne i studyjne

Podstawowym dokumentem powołującym Wojska Obrony Terytorialnej jest *Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw* (Warszawa, dnia 23 grudnia 2016 r. poz. 2138, ustawa z dnia 16 listopada 2016 r.), którą podpisał prezydent Andrzej Duda i weszła w życie z dn. 1 stycznia 2017 roku. Jest to znacząca decyzja strategiczna, bowiem powstał nowy, piąty rodzaj Sił Zbrojnych RP – Wojska Obrony Terytorialnej (WOT), oprócz Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej i Wojsk Specjalnych. Dowódca WOT jest dowódcą rodzaju sił zbrojnych.

W obowiązującym obecnie (od 1.01.2014 r.) systemie dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP, dowódcami rodzajów Sił Zbrojnych są: Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych, zwany dalej Dowódcą Generalnym, Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych, zwany dalej Dowódcą Operacyjnym, i Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej (po zmianie ustawy).

Do zakresu działania Dowódcy Wojsk Obrony Terytorialnej należy w szczególności (Dziennik Ustaw 2016 poz. 2138):

1. Realizacja programów rozwoju Sił Zbrojnych.
2. Planowanie, organizowanie i prowadzenie szkolenia podległych jednostek wojskowych i związków organizacyjnych.
3. Planowanie oraz organizowanie mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia oraz użycia Wojsk Obrony Terytorialnej.
4. Przygotowanie sił i środków Wojsk Obrony Terytorialnej do działań bojowych.
5. Wykonywanie zadań związanych z udziałem oddziałów i pododdziałów Wojsk Obrony Terytorialnej w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, ochrony mienia, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzkiego, a także udziału w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego.
6. Współpraca z innymi organami i podmiotami w sprawach związanych z obronnością państwa.
7. Zarządzanie i przeprowadzanie kontroli podległych jednostek wojskowych i związków organizacyjnych na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej (Dz.U. poz. 1092).

Podstawowymi zadaniami Wojsk Obrony Terytorialnej mają być:

- przygotowanie militarnej obrony państwa na poziomie lokalnym w oparciu o infrastrukturę cywilną;
- wspieranie wojsk operacyjnych (Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej i Wojsk Specjalnych) w rejonach i obszarach działań wspólnych;
- prowadzenie działań przeciwdywersyjnych i przeciwdesantowych;
- wsparcie służb w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Misje Sił Zbrojnych, a misje WOT (według Dowódcy WOT)³:

- zagwarantowanie obrony państwa i przeciwstawienie się agresji;
- zapewnienie gotowości Zgrupowań Zadaniowych WOT do walki w Stałych Rejonach Odpowiedzialności;
- wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu;
- utrzymywanie gotowości do wydzielenia Zgrupowań Zadaniowych WOT do prowadzenia operacji wsparcia społeczeństwa lub instytucji je realizujących.

Kolejnym, istotnym dla WOT, dokumentem normatywnym, będącym na etapie projektu (23.12.2016), jest ustawa o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw. Niewątpliwie, ten projekt może być modyfikowany, ale jego zapisy potwierdzają wcześniej zapowiadany zamiar zmiany systemu dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP. Ważny jest zapis w art. 6.1.: *Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego dowodzi w imieniu Ministra Obrony Narodowej Siłami Zbrojnymi w czasie pokoju*. W art. 8.1. do zakresu działania Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego w szczególności należy:

- 1) dowodzenie Siłami Zbrojnymi w kraju i poza jego granicami;
- 2) określanie celów i głównych zadań w zakresie działalności operacyjno-szkoleniowej Sił Zbrojnych.

W art. 3, 1) w art. 3 a) ust. 4a otrzymuje brzmienie: Dowódcami Rodzajów Sił Zbrojnych są: Dowódca Wojsk Lądowych, Dowódca Sił Powietrznych, Dowódca Marynarki Wojennej i Dowódca Wojsk Specjalnych oraz Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej; b) Dowódcy Rodzajów Sił Zbrojnych, o których mowa w ust. 4 a, *podlegają bezpośrednio Szefowi Sztabu Generalnego Wojska Polskiego*.

2 art. 11 a otrzymuje brzmienie: Do zakresu działań Dowódcy Wojsk Obrony Terytorialnej w szczególności należy:

- 1) Dowodzenie związkami organizacyjnymi i jednostkami wojskowymi Wojsk Obrony Terytorialnej;
- 2) Szkolenie podległych związków organizacyjnych i jednostek wojskowych.

W art. 13 c b) ust. 1a otrzymuje brzmienie: *Szef Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych podlega bezpośrednio Szefowi Sztabu Generalnego Wojska Polskiego*. Po art. 13 c dodaje się art. 13 d) 2 w brzmieniu: *Szef Inspektoratu Szkolenia Sił*

³ Z wystąpienia dowódcy WOT, gen. bryg. Wiesława Kukuły na seminarium w ASzWoj, w dn. 19.12.2016 r.

Zbrojnych podlega bezpośrednio Szefowi Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Z powyższego wnioskować możemy, że w projektowanym systemie dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego będzie bezpośrednio dowodził rodzajami Sił Zbrojnych: Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych oraz Wojsk Obrony Terytorialnej, a także Inspektoratem Wsparcia Sił Zbrojnych i Inspektoratem Szkolenia Sił Zbrojnych. Wymienione inspektoraty będą wykonywały stosowne zadania na rzecz Wojsk Obrony Terytorialnej. Regulacje normatywne działań określone dla Wojsk Obrony Terytorialnej zawarte zostały w projekcie dokumentu opracowanego przez Centrum doktryn i szkolenia Sił Zbrojnych w Bydgoszczy, pt.: Zasady użycia Wojsk Obrony Terytorialnej – DT-3.40.1 (projekt końcowy), listopad 2016.

Poniżej przywołane zostaną niektóre zapisy tego dokumentu.

0201. Do zasadniczych celów działania wojsk OT zaliczamy:

- wzmocnienie potencjału odstraszenia SZ RP, poprzez wsparcie wojsk operacyjnych i udział w tworzeniu warunków do wykorzystania ich zdolności bojowych;
- osiągnięcie przez wojska OT zdolności do prowadzenia działań obronnych, niekonwencjonalnych reagowania kryzysowego, przeciwdywersyjnych, przeciwdesantowych, informacyjnych oraz wsparcia działań antyterrorystycznych;
- kształtowanie patriotycznych postaw i fundamentów systemu obronnego państwa;
- w celach tych zostały zawarte cele szczegółowe, które wynikają z obecnej lub przewidywanych sytuacji, jakie mogą wystąpić w rejonach obrony oddziałów/pododdziałów OT.

0202. Umiejscowienie wojsk OT w strukturze SZ RP

1. Wojska OT, jako jeden z rodzajów sił zbrojnych, są częścią systemu obronnego RP.
2. Wojska OT we współdziałaniu z układem pozamilitarnym (UPM) prowadzą działania w ramach operacji wspólnie z wojskami operacyjnymi i wsparcia dla osiągnięcia wspólnego celu, określonego w *dokumentach planowania operacyjnego lub zarządzania kryzysowego*.
3. W określonych sytuacjach kryzysowych wojska OT mogą prowadzić samodzielne działania skierowane na usuwanie źródeł lub skutków ich wystąpienia.
4. Wojska OT prowadzą działania bojowe zgodnie z obowiązującymi zasadami sztuki wojennej.
5. W strukturze SZ RP wojska OT funkcjonują w korelacji do podziału administracyjnego RP:
 - dowództwo wojsk OT na całości terytorium kraju,
 - brygady wojsk OT w województwach,
 - bataliony oraz kompanie wojsk OT w powiatach.

Ponadto, w wymienionym dokumencie określone są zadania szczegółowe formacji WOT, zabezpieczenie logistyczne i wsparcie działań oraz dowodzenie.

Istotną wartość merytoryczną, w odniesieniu do WOT, ma materiał analityczny autorstwa M. Paszyna, M. Kordowskiego, W. Zalewskiego pt.: *Koncepcja obrony terytorialnej w Polsce*, opracowany jako Raport (2016) w Narodowym Centrum Studiów Strategicznych (NCSS), które jest niezależnym ośrodkiem badawczym, powstałym w celu pobudzenia debaty, rozwijania innowacyjnego myślenia oraz dokonywania analiz z dziedziny szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego, w tym w szczególności w zakresie planowania oraz inwestycji w zdolności obronne dla przyszłych Sił Zbrojnych RP. Celem Narodowego Centrum Studiów Strategicznych jest również rozwój myśli strategicznej w Rzeczypospolitej Polskiej. Jest to realizowane poprzez działalność analityczną, naukową, wydawniczą oraz edukacyjną. W tym opracowaniu zawarto m.in. opisy dotyczące takich kwestii, jak:

- misja obrony terytorialnej;
- koncepcje obrony terytorialnej;
- struktura organizacyjna;
- stopień uzawodowienia formacji OT;
- współdziałanie z pozostałymi RSZ;
- tok służby i szkolenie;
- uwarunkowania formalne.

Przedstawione wyniki badań przedmiotowej problematyki (wyniki analiz) stanowią uszczegółowione źródło wiedzy uzupełniającej (wyjaśniającej), która może być wykorzystana w innych pracach, zwłaszcza w dziedzinie nauk technicznych (główny nurt badawczy niniejszej pracy). W przedstawionych wyżej, wybranych uwarunkowaniach normatywnych i elementach projektów analitycznych, kierowano się potrzebą określenia wstępnej płaszczyzny wyjściowej, która może stanowić podstawę formalną do kontynuacji ocen i analiz wieloaspektowych, ze świadomością pojawienia się możliwych zmian w postanowieniach normatywnych. Możliwe są też korekty natury pragmatycznej, wynikające z uzyskanych doświadczeń, w procesie wdrażania zamierzeń projektowo-organizacyjnych.

2. Wojska Obrony Terytorialnej w Systemie Obronnym Państwa

W związku z utworzeniem piątego rodzaju Sił Zbrojnych RP, którym są WOT, wymagane jest ich wprowadzenie do Systemu Obrony Państwa (SOP), zgodnie z przewidywanym przeznaczeniem. Aby to uczynić trzeba przywołać stan normatywny w tym zakresie.

Zgodnie z zapisami Strategii Obronności RP (2009) przyjmujemy, że: System Obrony Państwa stanowi skoordynowany zbiór elementów kierowania i elementów wykonawczych, a także realizowanych przez nie funkcji i procesów oraz zachodzących między nimi relacji. SOP tworzą wszystkie siły i środki przeznaczone

do realizacji zadań obronnych, odpowiednio do tych zadań zorganizowane, utrzymywane i przygotowywane.

SOP składa się z trzech podsystemów:

1. Podsystemu kierowania obronnością państwa – utworzonego z organów władzy i administracji publicznej, wraz z obsługującymi urzędami i niezbędną infrastrukturą, oraz organów dowodzenia Sił Zbrojnych RP.
2. Dwóch podsystemów wykonawczych:
 - podsystemu militarnego – utworzonego z Sił Zbrojnych RP;
 - podsystemu niemilitarnego – utworzonego ze struktur wykonawczych administracji publicznej, przedsiębiorców oraz innych jednostek organizacyjnych⁴.

Siły Zbrojne RP są podstawowym elementem systemu obronnego państwa, przeznaczonym do skutecznej realizacji polityki bezpieczeństwa i obronnej. Siły Zbrojne RP utrzymują gotowość do realizacji trzech rodzajów misji:

- zagwarantowanie obrony państwa i przeciwstawienie się agresji;
- udział w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej oraz w operacjach reagowania kryzysowego i humanitarnych;
- wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu.

W misji zapewnienia zdolności państwa do obrony i przeciwstawienia się agresji, w ramach zobowiązań sojuszniczych, Siły Zbrojne RP utrzymują gotowość do realizacji zadań związanych z:

- obroną i ochroną nienaruszalności granic RP;
- udziałem w działaniach antyterrorystycznych w kraju i poza nim;
- udziałem w rozwiązywaniu lokalnego lub regionalnego konfliktu zbrojnego na obszarze odpowiedzialności NATO lub poza nim;
- udziałem w operacji obronnej poza obszarem kraju odpowiednio do zobowiązań sojuszniczych w ramach artykułu 5 TP; prowadzeniem strategicznej operacji obronnej na terytorium RP.

W celu wypełnienia misji, związanej ze wspieraniem bezpieczeństwa wewnętrznego i pomocy społeczeństwu, Siły Zbrojne RP utrzymują zdolność do realizacji zadań polegających na: monitorowaniu i ochronie przestrzeni powietrznej oraz wsparciu ochrony granicy lądowej i wód terytorialnych; prowadzeniu działalności rozpoznawczej i wywiadowczej; monitorowaniu skażeń promieniotwórczych, chemicznych i biologicznych na terytorium kraju.⁵

Powyższe wyjaśnienia, dotyczące systemu obronnego państwa, znajdujemy też w Strategii Rozwoju systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 (2013). Podkreślana sprawność determinowana jest harmonijnym współdziałaniem jego podsystemów – kierowania i wykonawczych. Wiele uwagi

⁴ *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej* (2009), s. 12–13. W wyjaśnieniu aktualności zapisów tej strategii nadmienić można w wielu zakresach uniwersalność sformułowań, mimo informacji o nadrzędności Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022 (2013).

⁵ *Ibidem*, s. 16–17.

poświęca się Siłom Zbrojnym RP, potwierdzając, że są one podstawą systemu obronnego państwa.⁶

Przedstawione wyjaśnienia pozwalają ocenić, że Wojska Obrony Terytorialnej mogą płynnie być wkomponowane w istniejący SOP, zarówno w podsystemie militarnym, jak i niemilitarnym. Dostrzegamy wiele zadań adresowanych do Sił Zbrojnych RP, w których uczestniczyć mogą formacje WOT. Użycie siły militarnej związane jest z podejmowaniem działań zgodnych z zasadami sztuki wojennej, na poziomach: strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Również w tym zakresie wymagane będą stosowne rekomendacje, wzbogacające teorię i praktykę sztuki wojennej. W zasygnalizowanym kontekście warto nadmienić, że sztuka wojenna to dziedzina wiedzy i umiejętności praktycznego użycia sił zbrojnych do kształtowania bezpieczeństwa, narzędziami walki zbrojnej oraz metodami odpowiednimi do osiąganego celów. Jej przedmiotem zainteresowania jest prognozowanie i planowanie rozwoju sił zbrojnych oraz użycie ich w okresie pokoju, kryzysu i wojny⁷.

Przedmiotem badań sztuki wojennej są możliwości, sposoby oraz uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne całokształtu przygotowania państwa do wojny. Jest nim także skuteczne prowadzenie działań wojennych o różnej skali, aby przy jak najmniejszych stratach osiągnąć cele wyznaczone przez czynniki polityczne⁸.

Z przywołanej istoty sztuki wojennej, w porównaniu z zapisami normatywnymi przeznaczenia Wojsk OT wnioskować możemy, że istnieje potrzeba wypracowania zasad współdziałania tej formacji z pozostałymi rodzajami Sił Zbrojnych RP, zwłaszcza z Wojskami Lądowymi SZ RP, zarówno na poziomie strategicznym i operacyjnym, jak i taktycznym. Na ten temat prowadzono dyskusję podczas seminarium zorganizowanego w Akademii Sztuki Wojennej⁹.

3. Wojska Obrony Terytorialnej w naukach o obronności

Aby wskazać problematykę obejmującą WOT w ujęciu naukowym, trzeba przybliżyć podstawowe kwestie z tym związane. Mianowicie, po dokonanych zmianach typologicznych w nauce polskiej (2011), do dziedziny nauk społecznych wprowadzono dyscypliny: nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności, które są bliskie problemowo bezpieczeństwu i obronności państwa, w tym użycia Sił Zbrojnych RP.

Nauki o bezpieczeństwie obejmują całokształt problematyki bezpieczeństwa w wymiarze międzynarodowym i narodowym; jednostkowo-osobowym i społecznym. Celem ich jest tworzenie teoretycznych podstaw oraz rozwoju systemów bezpieczeństwa międzynarodowego, narodowego i systemów operacyjnych funkcjonujących w obszarze bezpieczeństwa.

⁶ *Strategia Rozwoju Systemu bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, 2013, s. 8, 13.

⁷ A. Polak, J. Joniak (red.), *Sztuka wojenna*, AON, Warszawa 2014, s. 7.

⁸ W. Kaczmarek, *Działania operacyjne wojsk lądowych*, AON, Warszawa 2004, s. 10.

⁹ Seminarium na temat: *Działania Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej w świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń*, ASzWoj, 19.12.2016.

Przedmiotem badań nauk o bezpieczeństwie są współczesne potrzeby, stany i systemy bezpieczeństwa we wszelkich wymiarach oraz ich funkcjonowanie w aspekcie efektywności jednostki oraz na różnych poziomach organizacyjnych.

Nauki o obronności obejmują teoretyczne podstawy służące rozwiązaniom w zakresie przygotowania i funkcjonowania systemu obronnego (państwa, sojuszu), w różnych warunkach i stanach jego funkcjonowania¹⁰.

Przedmiot badań nauk o obronności obejmuje problematykę obronną państwa w zakresie systemu obronnego państwa, teorii sztuki wojennej, w tym strategii, sztuki operacyjnej i taktyki. Przedmiotem badań tej dyscypliny są też przygotowania obronne państwa i rozwój systemu obronnego państwa, w tym sił zbrojnych, a także organizacja i prowadzenie działań obronnych, operacji wojskowych, dowodzenie oraz szkolenie wojsk. Badania w tej dyscyplinie powinny służyć tworzeniu podstaw teoretycznych i rozwojowi systemu obronnego państwa oraz teorii sztuki wojennej i kierowania wojskami¹¹.

W ocenie relacji bezpieczeństwo – obronność istotny jest pogląd A. Tomaszewskiego, który uczestniczył w pracach nad zmianami typologicznymi, w wyniku których wprowadzono dyscypliny bezpieczeństwa i obronności do dziedziny nauk społecznych. Wymieniony wyżej autor wskazuje obszary specyficzne i obszary wspólnego zainteresowania dla tych dyscyplin¹². Wyróżnikiem uzasadniającym przyjęty podział są specjalności nauk o obronności uprawiane w szkołach (Akademiach) wojskowych, związane z operacjami wojskowymi i praktyką szkolenia wojsk, których nie mają możliwości uprawiać ośrodki cywilne.

Po dokonanych porównaniach różnych ujęć przedmiotu badań wymienionych dyscyplin zaistniała możliwość wskazania tych zakresów, które pozwalają określić ich wyróżniającą tożsamość. Trzeba przy tym uwzględniać elementy akcentujące charakter dyscypliny, jak również te, które są bardziej otwarte na relacje interdyscyplinarne. Zgodzić się trzeba z podkreśleniem powszechnej interdyscyplinarności w uprawianiu różnych dyscyplin. Porównanie określonych przedmiotów badań bezpieczeństwa i obronności ukazuje zakres ich tożsamości, ale także obszary penetracji naukowej jako wspólne dla tych dyscyplin. W zakresach akcentujących ich tożsamość możemy wymienić:

W obszarze bezpieczeństwa są to głównie:

- współczesne systemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego, w wymiarze militarnym i niemilitarnym;
- systemy operacyjne funkcjonujące w obszarze bezpieczeństwa;
- strategia i system bezpieczeństwa państwa;
- instytucje o charakterze państwowym, rządowym i samorządowym.

¹⁰ M. Huzarski, J. Wolejszo (red.), *Leksykon obronności*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2014.

¹¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Nauki_o_obronno%C5%9Bci.

¹² A. Tomaszewski, *Obronność w teorii i praktyce*, [w:] A. Polak, K. Krakowski (red.), *Obronność jako dyscyplina naukowa*, AON, Warszawa 2015, s. 44–45.

W obszarze obronności, jej charakter wyróżnia:

- system obronny państwa i jego rozwój;
- przygotowanie sił zbrojnych do zadań na obszarze kraju i poza jego granicami,
- teoria sztuki wojennej, w tym strategia, sztuka operacyjna i taktyka;
- organizacja i prowadzenie działań obronnych, operacji wojskowych, dowodzenie oraz szkolenie wojsk.

W wielu zakresach przedmiotów badań wymagane jest podejmowanie wspólnych wysiłków w celu rozwiązywania problemów bezpieczeństwa i obronności. Wymienić tu możemy zakreśy wynikające ze zobowiązań sojuszniczych, udziału w operacjach poza granicami kraju czy też wymiany doświadczeń łączących obronność z bezpieczeństwem. Wskazane jest mieć na uwadze fakt, że wiedza niektórych naukowców cywilnych z zakresu bezpieczeństwa, a także funkcjonowania sił zbrojnych, jest często wysoce profesjonalna. Mogą oni twórczo funkcjonować, zwłaszcza w naukach o bezpieczeństwie. Natomiast w uprawianiu nauk o obronności istnieją pewne bariery związane ze specyfiką funkcjonowania sił zbrojnych, możliwości prowadzenia badań praktycznych na poligonach, przy wykorzystaniu uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz dostępu do informacji niejawnych.

Uwzględniając powyższe, możemy wnioskować, że w wyniku podejmowanych wysiłków, prowadzonych analiz i ocen, zarysowuje się identyfikacja tożsamości zarówno nauk o bezpieczeństwie, jak i nauk o obronności. Prowadzone prace i wymiana doświadczeń przynoszą oczekiwane efekty, skutkujące zbliżeniem stanowisk w odniesieniu do podejmowania wyzwań rozwojowych z zachowaniem autonomii w przedmiotach badań oraz interdyscyplinarnego charakteru wymiany rezultatów badań.

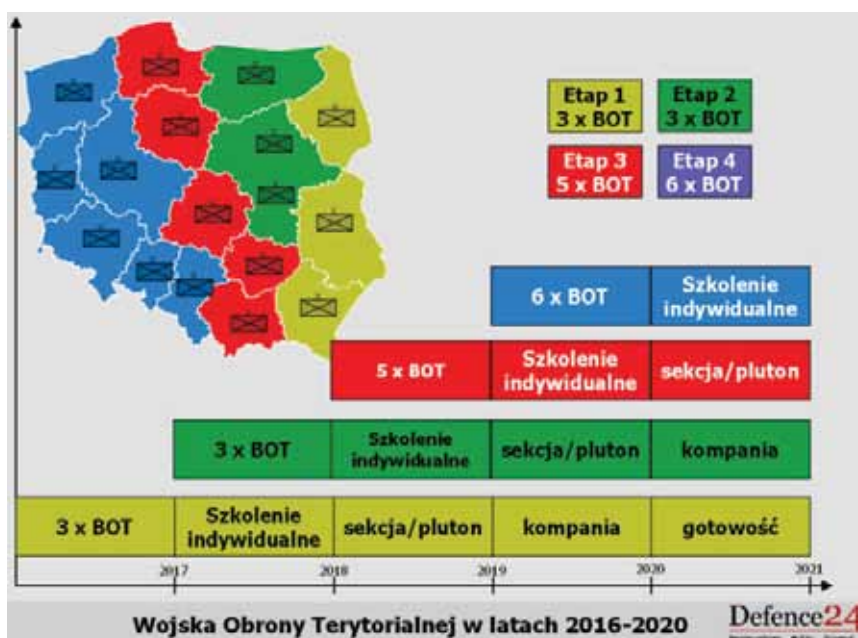
Wracając do możliwej obecności problematyki Wojsk Obrony Terytorialnej w naukach o bezpieczeństwie i naukach o obronności, zauważyć można, że ta obecność jest z wielu względów zasadna. Mając na uwadze specjalistyczne działania militarne formacji OT, a także ich liczebność i zasięg krajowy, powinny być one przedmiotem naukowego zainteresowania, zwłaszcza w naukach o obronności, w części traktującej o sztuce wojennej, szkoleniu i dowodzeniu wojskami. Natomiast zakresy działań WOT, zwłaszcza w sektorze niemilitarnym, mogą być przedmiotem badań w naukach o bezpieczeństwie.

4. Koncepcje organizacyjno-projektowe tworzenia potencjału Wojsk Obrony Terytorialnej

Wojska Obrony Terytorialnej mają w 2018 roku liczyć ok. 35 tys. żołnierzy, a w roku 2019 osiągnąć docelowo 53 tys. Do tego czasu koszty tworzenia i funkcjonowania WOT rząd szacuje na 3,6 mld zł. W ciągu kilku lat MON zamierza utworzyć 17 brygad (po jednej w każdym województwie i dwie na Mazowszu). W pierwszej kolejności mają powstać brygady w woj. podlaskim, lubelskim i podkarpackim oraz cztery bataliony – w Białymstoku, Lublinie, Rzeszowie i Siedlcach.

Przewidywana odpowiedzialność jednej Brygady OT będzie obejmowała obszar jednego województwa. W latach 2016–2019 ma być sformowane 17 brygad OT, po jednej w każdym województwie, z wyjątkiem województwa mazowieckiego, gdzie mają być utworzone dwie brygady. Dowództwu każdej z brygad będą podporządkowane bataliony i kompanie OT, o znacznym stopniu samodzielności.

OT pełni terytorialną służbę wojskową stale, w jednym nieprzerwanym okresie, w tym jako służbę rotacyjną lub dyspozycyjną. Pierwszą z nich pełni w określonych przez dowódcę jednostki wojskowej dniach służby. Natomiast służbę dyspozycyjną pełni poza jednostką wojskową, znajdując się w gotowości do stawienia się do służby rotacyjnej w terminie i miejscu nakazanym przez dowódcę jednostki wojskowej (źródło: Defence 24).

Rys. 1. Projekt tworzenia i osiągnięcia gotowości Brygad OT

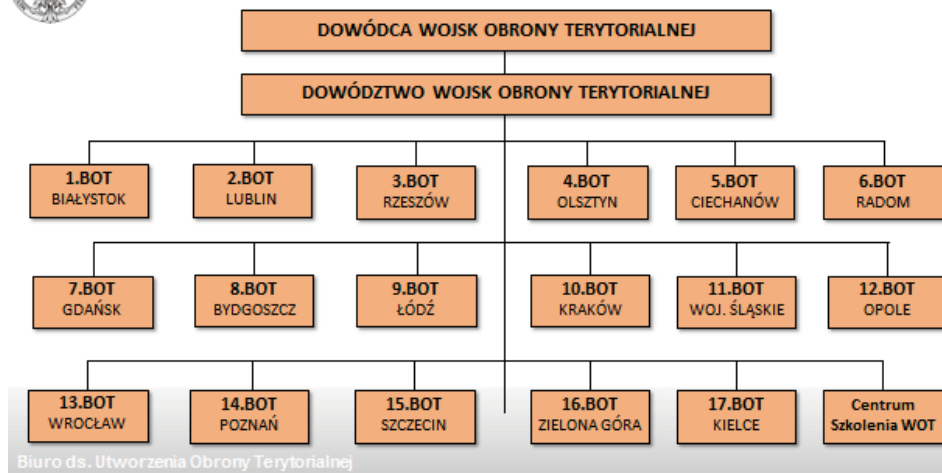
Źródło: Defence 2

Przedstawiony na powyższym rysunku projekt jest klarowny i w sposób czytelny ukazuje przyjętą koncepcję WOT. Tworzenie nowego rodzaju sił zbrojnych, jakim są Wojska Obrony Terytorialnej to złożony proces, który regulują pewne specyficzne rygory, ograniczenia i możliwości. Z planowanych ponad 50 tys. żołnierzy około 1/10 będą stanowić żołnierze zawodowi. Reszta ma pełnić służbę w nowym trybie określonym jako „terytorialna służba wojskowa” na podstawie sześciolletnich kontraktów. Kadry dowódcze i szkoleniowe WOT składać się będą z żołnierzy zawodowych, którzy na poziomie kompanii i batalionów mają stanowić około 10% stanu osobowego i około 20% na poziomie brygady.

Proces szkolenia żołnierzy WOT przedstawił w wywiadzie ich dowódca¹³. Pełny cykl przygotowania żołnierza WOT zajmie trzy lata. W pierwszym roku szkolenia żołnierz ten nabędzie podstawowe umiejętności indywidualne i nauczy się przetrwania na polu walki. W drugim będzie szkolić się w swojej specjalności wojskowej. W trzecim zrealizuje on szkolenia taktyczne w składzie plutonu i kompanii. Całość szkolenia zostanie poprzedzona 16-dniowym kursem podstawowym dla osób bez przeszkolenia wojskowego lub analogicznym kursem „wznawiającym” dla osób wcześniej pełniących służbę wojskową. Nie powinniśmy również zawęzić czasu szkolenia wyłącznie do dni, w których realizowane będzie szkolenie wojskowe. Do dyspozycji terytorialsów zostanie oddana platforma e-learningowa, aplikacje mobilne i inne narzędzia wspomagające rozwijanie umiejętności w czasie wolnym. Żołnierze otrzymają do dyspozycji również hale sportowe i trenerów.

Struktura 2019

Rys. 2. Struktura Rozwoju Wojsk Obrony Terytorialnej w 2019 r.

Źródło: ppłk Marcin Stachowski, Wojska Obrony Terytorialnej – element podsystemu militarnego Rzeczypospolitej Polskiej, Prezentacja, ASzWoj, Warszawa, grudzień 2016 r.

W 2019 r. funkcjonować mają następujące brygady: 1. Brygada OT z dowództwem w Białymstoku; 2. Brygada OT z dowództwem w Lublinie; 3. Brygada OT z dowództwem w Rzeszowie; 4. Brygada OT z dowództwem w Olsztynie; 5. Brygada OT z dowództwem w Ciechanowie; 6. Brygada OT z dowództwem w Radomiu; 7. Brygada OT z dowództwem w Gdańsku; 8. Brygada OT z dowództwem w Bydgoszczy; 9. Brygada OT z dowództwem w Łodzi; 10. Brygada OT z dowództwem w Krakowie; 11. Brygada OT z dowództwem w Gliwicach;

¹³ Wywiad z gen. bryg. Wiesławem Kukulą, *Zawsze gotowi, zawsze blisko*, o zadaniach i szkoleniu Wojsk Obrony terytorialnej, 31.12.2016.

12. Brygada OT z dowództwem w Opolu; 13. Brygada OT z dowództwem we Wrocławiu; 14. Brygada OT z dowództwem w Poznaniu; 15. Brygada OT z dowództwem w Szczecinie; 16. Brygada OT z dowództwem w Zielonej Górze i 17. Brygada OT z dowództwem w Kielcach. Sformowane ma być również Centrum Szkolenia Wojsk OT.

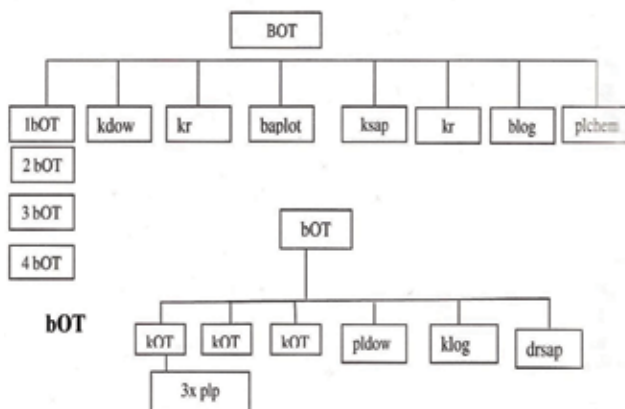
Rys. 3. Etapy formowania Brygad OT

Źródło: ppłk Marcin Stachowski, Wojska Obrony Terytorialnej – element podsystemu militarnego Rzeczypospolitej Polskiej, Prezentacja, ASzWoj, Warszawa, grudzień 2016 r.

Przedstawione wyżej harmonogramy formowania brygad WOT korespondują z informacjami zawartymi na rysunku 1, dotyczącymi procesu szkolenia indywidualnego żołnierza i pododdziału oraz osiągania gotowości do działania. Zauważmy też, że etapowy projekt tworzenia formacji i osiągania gotowości przebiega terytorialnie ze wschodu na zachód. Ma to niewątpliwie związek z ocenianymi azymutami zagrożeń, w stosunku do których planuje się nawarstwianie potencjału i osiągania gotowości do działań przez formacje WOT.

Struktura i podstawowe wyposażenie wojsk OT

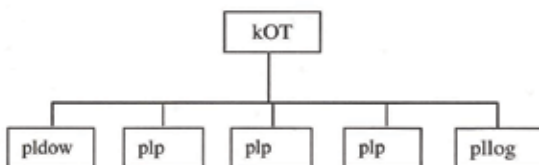
BOT

Zasadnicze wyposażenie 1 bOT

Wyposażenie	D-two	pldow	kOT (x3)	klog	drsap	OGÓLEM
Stan osobowy	12	30	90 (270)	40	10	362
Motocykl		2				2
WD		2				2
Kuchnia				3		3
Sam. C-T	1	4	12 (36)	8	1	50
Sam. O-T	3	1	2 (6)	2		12
RPG 7W			9 (27)			27
km PKMS			9 (27)			27

kOT (samodzielne)

Zasadnicze wyposażenie kOT

Wyposażenie	D-two	Pldow	plp (x3)	pllog	OGÓLEM
Stan osobowy	5	20	30 (90)	20	135
Motocykl		1			1
WD		1			1
Kuchnia				1	1
Sam. C-T		2	3 (9)	3	14
Sam. O-T	2	1		1	4
RPG 7W			3 (9)		9
km PKMS			3 (9)		9

Rys. 4. Struktura i podstawowe wyposażenie brygady, batalionu i kompanii WOT

Źródło: Copyright© Redakcja „Militarium”¹⁴¹⁴ 10 września 2016, „Militarium”.

Przedstawione struktury brygady, batalionu, kompanii Wojsk Obrony Terytorialnej mają charakter modelowy i mogą być dostosowane do realnych uwarunkowań możliwości organizacyjnych, logistycznych i administracji terenowej. W wymienionym wcześniej źródle MON (www.gov.pl) przewiduje się, że w składzie projektowanych 17 brygad ma być 68 batalionów OT, w tym 314 kompanii lekkiej piechoty dyslokowanych według klucza „kompania w każdym powiecie”. Przedstawienie tych struktur, oprócz kwestii informacyjnych, ma na celu stworzenie pewnych podstaw wyjściowych do prezentacji zasadniczych treści monografii o charakterze specjalistyczno-technicznym, traktujących o uzbrojeniu i wyposażeniu Wojsk Obrony Terytorialnej.

Podsumowanie

W artykule, ze względu na uprawianą dyscyplinę, zasygnalizowano kwestie normatywne i koncepcyjno-funkcjonalne tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej, nie odnosząc się do zagadnień bardziej szczegółowych. Starano się dotrzeć do stosownych dokumentów nakreślających ramy realizacyjne projektu oraz umiejscowić WOT w systemie obronnym państwa. Dążono przy tym do syntetycznego ujęcia bogatego tematu, dotyczącego podstaw i uwarunkowań tworzenia WOT. W końcowej części artykułu przedstawiono zebrane i zinterpretowane informacje pozyskane z różnych źródeł na interesujący nas temat, w zakresie opisującym koncepcje organizacyjno-projektowe tworzenia potencjału WOT. Jest to materiał ukazujący zamiary planistyczne, warianty strukturalne, procesy dochodzenia do gotowości operacyjnej w czasie i przestrzeni terytorialnej.

Zaprojektowane zamierzenia wykazują realizm w nakreślanych horyzontach czasowych i wykonawczych podzielonych na etapy. Zamiary są ambitne i oparte o klarowne oceny tworzenia i przeznaczenia zadaniowego przedmiotowych formacji. Jest to projekt w początkowej fazie realizacyjnej. Nie ma więc informacji, które sygnalizują zjawiska negatywne, jakie mogą zakłócić rytmikę wykonawczą. Niewątpliwie takie oceny i analizy powinny być prowadzone, najpierw prognoścycznie, później podczas procesu wykonywania zamierzeń etapowych. Jako ważne należy traktować przygotowania do zmiany systemu dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP, po zapowiedzianej ustawie, w której powierza się bezpośrednio dowodzenie rodzajami sił zbrojnych, w tym także Wojskami Obrony Terytorialnej, Szefowi Sztabu Generalnego WP. Będzie to miało istotny wpływ na przyjmowane koncepcje współdziałania formacji WOT z innymi rodzajami Sił Zbrojnych RP na różnych poziomach dowodzenia.

Wprowadzane zmiany systemowe w strukturach i potencjale militarnym związane z tworzeniem WOT mają charakter strategiczny, dlatego należy oczekiwać aktualizacji takich dokumentów jak: Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP, Strategia Obronności RP i Strategia Wojskowa RP. Zapisy tych dokumentów powinny stanowić nadrzędną podstawę dla projektowanych i realizowanych zmian na niższych poziomach wykonawczych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] HUZARSKI M., WOŁEJSZO J. (red.), *Leksykon obronności*, Bellona, Warszawa 2014.
- [2] KUKUŁA W., *Projektowane wybrane zdolności Wojsk Obrony Terytorialnej*, Wystąpienie dowódcy WOT na seminarium w Akademii Sztuki Wojennej, dn. 19.12.2016 r.
- [3] POLAK A., JONIAK J. (red.), *Sztuka wojenna*, AON, Warszawa 2014.
- [4] POLAK A., KRAKOWSKI K. (red.), *Obronność jako dyscyplina naukowa*, AON, Warszawa 2015.
- [5] PASZYN M., KORODOWSKI M., ZALEWSKI W., *Koncepcja Obrony Terytorialnej w Polsce*, opracowane jako *Raport* w Narodowym Centrum Studiów Strategicznych (NCSS), Warszawa 2016.
- [6] *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022*, Warszawa 2013.
- [7] *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009.
- [8] Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Warszawa, dnia 23 grudnia 2016 r. poz. 2138).
- [9] *Zasady użycia Wojsk Obrony Terytorialnej – DT-3.40.1 (projekt końcowy)*, Centrum doktryn i szkolenia Sił Zbrojnych w Bydgoszczy, listopad 2016.